

СВІДКИ ЕПОХ

Джонатан САТТОН

МИРСЬКЕ СЛУЖІННЯ УРСУЛИ ФЛЕМІНГ (1930–1992)*

Служіння Урсули Флемінг не закінчилося з її смертю, воно торкнулося мільйонів людей і викликало безліч відгуків. У ньому об'єдналися дві, здавалось би, різні галузі – полегшення страждань і вивчення доробку Майстера Екхарта. Мирянка, Урсула була міцно вкорінена в духовній традиції. Звернімося ж до її життєвого шляху.

Треба сказати, що із часу смерті – 17 березня 1992 р., у день св. Патрика – вона вже почала зазнавати визнання¹. Незадовго перед тим, у 1990 р., вийшла її книга “Кропива в руці (позитивне ставлення до болю)”², котра підсумувала її чималий багаторічний досвід. Згодом цю роботу адаптували, перетворивши на посібник для медсестер³. У червні 1991 р. фонд Темплтона присудив Урсулі премію. Із видань останнього часу дуже цікаве одне, посмертне, підготовлене її старшою сестрою Анною, – нотатки й листи, – котре з'ясовує, як вона любила Екхарта⁴. Не будучи професійним богословом, вона звернулася у домініканський орден із проханням реабілітувати твори цього німецького містика. Суперечливі твердження Екхарта розглянула створена у 1985 р. комісія, і його виправдали.

Урсула Флемінг народилася в Ліверпулі 19 жовтня 1930 р. Будучи католичкою, вона відвідувала монастирські школи, наскільки це дозволяла воєнна розруха. Домашнє життя було спокійним і щасливим. Величезний вплив на неї справили зв'язок батьків із медициною: батько, Алоїзій, був терапевтом, медичну освіту одержала й мати, Марджорі. Це були чудесні люди, що випромінювали доброту і співчуття, які передалися у спадок і без того добрій Урсулі. Коли вона згодом читала Євангеліє, її особливо вабили оповіді про зцілення. Лікарська

практика в ній поєдналася із дивовижною духовною проникливістю.

А були ж ще і музикальні здібності. У дитинстві їй хотілося стати піаністкою. Училася вона у Гарольда Кракстона й Кристофера Лефлемінга. Але від природи сором'язлива, вона часто хвилювалася й через те, бувало, грала гірше. Вона намагалася подолати цю свою ваду, навіть познайомилася з методами розслаблення за системою якоїсь Гартруди Хеллер. Потім її увагу привернули уже самі ці методи. У 19 років, полишивши музику, Урсула почала працювати під керівництвом Хеллер у Крайтонській психіатричній лікарні.

Життя її повністю змінилося. Урсула ризикувала – бо в неї не було диплома. Залишалося набувати досвіду в лікарняних палатах. Дуже скоро дівчина перебралася у Лондон, на Харлі стріт⁵, до неї направляли пацієнтів, але ситуація була непростою. Через відсутність диплома інші лікарі ставилися до неї з великою підозрою, як до чужинки, а то й зовсім не визнавали. Вона потихеньку практикувала приватно. Минуло років двадцять, перш ніж ситуація змінилася. Власне тільки в останні десять років її життя професіонали припинили позирати на неї скося і хоч якось визнавали її методи. Суттєву підтримку їй надав лорд Крегмайл.

Коли Урсула тільки починала працювати, до прориву в медицині було ще далеко, і традиційне лікування, зазвичай, не поєднували з “альтернативним”. Мабуть що, у методах Урсули лікарів найбільше насторожувала не “альтернативність” – їм не подобалося, що вона пов'язувала фізичне здоров'я з духовним. Для них “втеча у релігію” була чужою, для неї ж вона була природною, логічно випливала з її поглядів на світ. Вона не нав'язувала хворим розмов про “духовне”. Але досвід показував, що люди рідко уникають духовних питань, котрі ставлять перед ними страждання. Сидячі побіля ложа хворих, Урсула роздумувала разом із ними, допомагаючи їм зрозуміти і сприйняти той стан, у якому вони опинилися.

Спочатку вона працювала в Домі Майкла Собелла (хосписі, прикріпленому до оксфордської лікарні Черчіля), потім понад п'ять років – у хірургічному відділенні однієї з лондонських лікарень. Особливе покликання відчувала вона до роботи із тяжкохворими на рак. Вона набувала дедалі більшого досвіду і дедалі частіше говорила про страждання і смерть за межами лікарняних стін. Воістину, в ній втілювалося все краще, усе

наймилосердніше, що було у хосписах. Скоро вона стала головною опорою медсестер, котрі йшли до неї радитись: як допомогти хворим на рак, що їм говорити, як бути професіоналом і при цьому догоджати Богові?

Із початку 1970-х років Урсула дедалі більше уваги приділяла організації релігійних “пристановищ” в Англії та Ірландії. Підштовхнув її до цього переїзд в Оксфорд й початок співпраці з домініканцями оксфордського приходу св. Егдія. Домініканці запросили її проводити вечірні зібрання, метою яких була допомога наркоманам та іншим нещасним. Для Католицької Церкви (як, між іншим, і для англікан) то був неспокійний час. Урсула почала влаштовувати такі “пристановища” для монахів, котрі сумнівалися у своєму покликанні. Саме із цим були пов’язані її роздуми про чернечу духовність.

Зазвичай, це відбувалося у домініканців, у Стаффордширі. Вона щиро хилилася до Споуд Хаус⁶, де відбувалися зібрання, і до його директора о. Конрада Пеплера⁷. Вони здружилися і дедалі більше працювали разом, а в 1987 р. започаткували Товариство Екхарта.

Урсула дуже діяльна – Англія, Шотландія та Ірландія, монастирі та “пристановища”, всюди вона встигала побувати. Ірландію вона провідувала з особливою радістю – давалася взнаки часточка ірландської крові. Вирішивши прилучитися до домініканських терціаріїв, вона вибрала не англійську, а ірландську провінцію. Її стосунки з англійськими домініканцями (особливо з Оксфорда) залишалися при цьому щирими й тісними. Вона була знайома з Гербертом МакКейбом, Фергюсом Кером і Саймоном Тагуеллом, добре знала Тімоті Редкліфа (тепер він очолює домініканський орден, а тоді жив у Оксфорді). За кілька місяців до того, як він зайняв новий пост у Римі, Редкліф виступав на її похоронах⁸.

Восени 1987 р. Урсула разом із уже тоді відомим домініканським богословом Фергюсом Кером провела у Споуд Хаус конференцію, присвячену Майстеру Екхарту. Наскільки мені відомо, тільки від цього “пристановища”, проведеного Урсулою, залишились касети та їх розшифрування. Незрозуміло, чому Урсула вирішила зробити ці записи⁹. Зібрання, судячи з тих записів, було сповнене духовної глибини та гармонії, котрі народжувались із роздумів Урсули та Фергюса Кера. У ведучих були різні погляди на релігійну добродішність *Abgeschiedenheit* (“самозречення”), яке проповідував Екхарт,

але вони доповнювали одне одного. Минуло двадцять років, а та конференція жива у пам'яті Кера.

При всьому тому для Урсули було дуже важливим сімейне життя. Набутий у сім'ї досвід суттєво вплинув на її служіння. Велику підтримку їй надали старші сестри, Марія й Анна, з котрими вона дружила. Вона стала бабусею, і це примножило радість, бо і дружба і сім'я для неї перш за все асоціювалися зі святом. У католицькому світі, вірила вона, у "свята" особливе місце – в душі *in Vino Veritas*.

Виховання чотирьох власних дітей Урсула сприймала як своєрідну школу, про важливість якої вона часто згадувала у своїх бесідах. Ставши батьком чи матір'ю, людина спізнає і радість, і співчуття, і "самозречення", і гнів (праведний і несправедний), і відчуття горя, і, навіть, певне сум'яття почуттів. Урсула вважала так: якщо нам не до снаги така важка, але потрібна школа, як виховання дитини, то на що ми взагалі здатні? На яке, власне, перетворення можемо розраховувати? Знову і знову бесідуючи з людьми, вона згадує про роди. Діти народжуються в муках. Особливо важливий для неї екхартівський мотив "вічного народження". Сам Екхарт говорив у одній із проповідей:

"Тут, у часі, ми святкуємо вічне народження від Бога Отця, що здійснюється у вічності безперервно. Святкуємо — бо це народження відбвається тепер, у часі, в людській природі. Святий Августин говорив: "Яке благо мені, якщо народження звершується завжди, але не звершується у мені? Нехай воно звершується у мені, ось що важливо". Поговоримо ж про це народження – як воно може здійснитися в нас, як воно здійсниться у добродішній душі, коли Бог Отець скаже своє вічне Слово..."¹⁰

Урсула зрозуміла що думку й донесла її до інших:

Христос повинен народитися в нас, "тут і тепер". На її думку, твори Екхарта особливо цінні тим, що, на відміну від багатьох інших християнських творів, визначають, що для цього треба робити, дають метод.

Урсула пише:

"Майстер Екхарт бачить, що людина, яка не пізнала Бога, втомлюється його шукати. Нині християнство часто лають. Багато молодих людей звертаються поглядом на Схід – до буддизму, індуїзму, інших релігій. Одна із причин того – у незнанні, як шукати Бога, з чого починати.

Екхарт – із тих християн, котрі згодні, що тут є проблема. Благих намірів мало, нам потрібна настанова: як сприймати одкровення Боже? Що необхідно, щоби Христос у тобі народився?"¹¹.

В іншому місті Урсула зазначає, що медитацію часто застосовують неправильно. Таке враження у неї склалося неля багатьох років роботи. "І віруючі, і невіруючі звертаються до медитації з терапевтичною метою, щоб вилікуватися. Це не зовсім правильно; у них немає подум'яного прагнення правди, прагнення Бога"¹².

Служіння Урсули Флемінг було напруженим та багатоманітним. І все ж, вона померла з почуттям, що не все встигла зробити. Незадовго до її смерті відбулося відкриття терапевтичного центру неподалік від Лурда, де вона сподівалася приймати хворих і навчати медсестер. Усі сили вона віддавала роботі¹³. Але була в неї й інша, протилежна проблема – постійний потяг до усамітнення. Це протиріччя відбилося і в назві її нотаток, опублікованих посмертно ("Пустеля і ринок"). Часом її охоплювало почуття відчуження од суспільства, презирство до політики, вона говорила до майбутню екологічну катастрофу й про необхідність самодостатнього, напіввідлюдного життя. Її вабив монастир, проте вона не стала черницею, оскільки пам'ятала про свій обов'язок: сім'я (дітям треба одержати освіту), батьки. Вона іронізувала над своїм бажанням "тікати від суспільства", однак у глибині її душі був спокій. Про це свідчать чимало людей, які її знали. Коли її запитували, як їй це вдається, вона відповідала словами псаломщика: "*Зупиніться й пізнайте, що Я Бог*". Їй подобався парадоксальний вираз Миколи Кузанського: "*Діяльність – лиш черга миттєвостей спокою*", – і рядок із "Чотирьох квартетів" Томаса Стірнза Еліота "*У спокійній точці коло обігу світу...*"¹⁴.

Потяг до гармонії, що рано прокинувся, привів Урсулу до Марка Палліса, автора книги "Гори і лами", де він розповідає про своє життя в Тибеті. Зустрівшись, вони назавжди подружилися. Згодом були опубліковані листи Палліса до Урсули (серпень 1955 – жовтень 1978 рр.)¹⁵. Він справив на неї величезний вплив. Саме за його порадою вона звернулася до творів Екхарта (хоча цікавилась буддизмом). Саме Палліс навів їй думку добитися реабілітації цього домініканського містика. Він не одразу переконав її, що саме їй випадає звернутися з цим в

домініканський орден. Але, узявшись за справу, вона зайнялася нею так енергійно, що все відбулося дуже швидко. Багато відомих людей, скажімо Айріс Мердок і професор Майкл Даммет, дали їй рекомендації і підтримали її. Зацікавленість Екхартом дуже схвалював о. Конрад Пеплер.

Зусилля її увінчалися заснуванням міжнародного Екхартовського товариства у 1987 р.¹⁶. Вона проводить щорічні конференції в Оксфорді (у кінці серпня), звіти про які публікуються в “Eckhart Review”. До кінця листопада 1998 р. Товариство нарахувало 282 члени, із яких – 56 вступили у нього за останній рік.

Урсулу завжди хвилювало співвідношення між спогляданням і дією. У пошуках відповіді вона зверталася тлумачення Екхартом євангельської історії про Марію та Марфу, до праць православних богословів, до творів Томаса Мертон, навіть до буддійських текстів¹⁷. Вона опанувала лексику обох покликань, це допомогло їй і в релігійній, і в секулярній обстановці. Розмірковуючи про служіння Урсули, думаєш, що мова релігійних “пристановищ” не повинна відрізнятись від звичайної. Систематизувати її думки про споглядання і дію нелегко, вона не намагалася створювати закінчених систем. Найліпше, мабуть, звернутися до її маленької антології Екхарта і подивитися, які тексти вона вибрала, як їх розмістила і коментувала¹⁸.

У останній рік її життя сталася ще одна подія, яка принесла їй особливу радість. Урсулу запросили виступити на міжнародній конференції в Лондоні, присвяченій пам'ятній даті – 400-річчю від дня смерті св. Іоанна Хреста¹⁹. Конференцію проводив орден кармелітів. Вона вважала виступ дуже важливим і серйозно до нього готувалася. Прийняли її тепло. Виявилось, що це був останній її публічний виступ.

Із надзвичайним переконанням Урсула говорила про те, наскільки важлива у нашому секуляризованому суспільстві релігійна традиція. Вона не хотіла повертати і відтворювати минуле; вона говорила про таїнства, котрі Церква пропонує тут і тепер. За останні 15 років життя вона часто говорила про необхідність постійної участі у євхаристії. Вона знала, звичайно, що для багатьох людей цього не існує, і вони багато втрачають, збіднюють себе. Бо євхаристія, вірила Урсула, дарує благодать. Необхідно лише відкритися Богу.

У чому ж цінність служіння мирянки-католички Урсули Флемінг? Чому вона завоювала повагу і католиків, і не католиків? Майже сорок років вона полегшувала і фізичні, і душевні страждання тяжкохворих. Вона привернула увагу багатьох людей до праць Майстера Екхарта. Вона чітко бачила витоки духовної дезорієнтації суспільства й зуміла відрізнити їх од симптомів (у цьому їй допомогли Марко Палліс і, почасти, о. Конрад). Коли заходило про духовне і душевне здоров'я, вона не обходила півзаходами. Вона говорила, що нерідко “латають діри”, заважаючи і справді полегшити страждання.

Життя Урсули Флемінг було непростим. Вона рано навчилася діяти, зберігаючи внутрішній спокій, і допомагала це робити іншим, принаймні, допомагала зрозуміти, як це потрібно. Глибоке розчарування, що панує в душах, вона пов'язувала з тим, що “досвідчене”, “цивілізоване”, “прогресивне” (а по суті, спесиве) західне суспільство занурилось у матеріальні клопоти. Ні утопії, ні сільські ідилії її не обманювали. Сільська ідилія добра, але якщо ми її одержимо, то додамо до неї свій душевний розлад, свої страждання. Перш за все, треба позбутися розладу, привести в гармонію розум і тіло. Цьому і слугувала її терапія.

ПРИМІТКИ

* Доповідь па конференції «Миряни на Сході і на Заході» (Leeds, U.K., 30 червня – 3 липня 1998 р.).

¹ Див. некролог в *The Times* від 28 березня 1992 р. і *Eckhart Review*, червень 1992 р. (пам'ятний випуск), с. 2–7.

² Ursula Fleming. *Grasping the Nettle: a Positive Approach to Pain*. London: Collins Fount, 1990.

³ Carol Horrigan (ed.) and Anne Fleming (compiler). *Relaxation for Concentration Stress Management and Pain Control, Using the Fleming Method* (Butterworth – Heinemann, Oxford, 1997). Сама Урсула Флемінг іноді писала статті для *The Practitioner* і *The Journal of Orthopaedic Medicine*. Див. напр., “Relaxation as a means of pain control”, in: *The Journal of Orthopaedic Medicine*, 1998, № 1, pp. 21–24.

⁴ Anne Fleming (ed.). *The Desert and the Market Place: the Letters*, in: *Journals and Writings of Ursula Fleming*. Gracewing, Leominster, 1995.

⁵ Вулиця, де розташовані приймальні лікарів. – Прим. перекл.

⁶ Spode House – дім англійських домініканців у Раглі (графство Стаффордшир), де випускають журнал “Spode House Review” і збираються на конференції. – Прим. перекл.

⁷ Про Конрада Пеплера та його богословські погляди див.: Aidan Nickols. *Dominican Gallery: Portrait of a Culture*. Gracewing, Leominster, 1997, ch. 9, pp. 342–400. Див. також *New Blackfriars*, липень/серпень 1981 р., pp. 299–302 і 311–319.

⁸ Текст цього виступу див. у: Anne Fleming (ed.). *The Desert and the Market*

Place... pp. 224–226.

⁹ Див.: *The Desert and the Market Place...* pp. 145–179.

¹⁰ Meister Eckhart. *Sermons and Treatises*. Element Books, Shaftesbury, Dorsetshire, 1987, p. 1.

¹¹ Ursula Fleming (ed.). *Meister Eckhart: the Man from Whom God Hid Nothing*. Collins Fount, London, 1988, p. 37. У доопрацьоване видання (Gracewing, Leominster, 1995) увійшов текст звернення Урсули Флемінг до головного капітулу домініканського ордену (1980 р.) зі списком тих, хто підписав його (pp. 149–151) та іменами богословів, які були членами комісії (p. 152).

¹² Anne Fleming (ed.). *The Desert and the Market Place...* p. 81.

¹³ Журнальні нотатки останнього року її життя див. у: Anne Fleming (ed.). *The Desert and the Market Place...* pp. 210–214.

¹⁴ Коло її читання було дуже широким. Наприклад, вона любила і шанувала Ананду Кумарасвами (1877–1947).

¹⁵ Anne Fleming (ed.). *The Desert and the Market Place...* pp. 33–47.

¹⁶ Інформацію про Товариство можна одержати від його почесного секретаря Ешлі Янга (Ashley Young) за наступною адресою: Summa, 22 Tipping's Lane, Woodley, Reading RG5 4RX.

¹⁷ Вона дуже цінувала дві книги: Whittall N. Perry. *A Treasury of Traditional Wisdom*. Perennial Books, Bedford, Middlesex, 1971 та Y. Ibish (ed.) *Traditional Modes of Contemplation and Action*. Alles and Unwin, 1976. Остання книга є збірником колоквиуму, який відбувся у 1973 р. в Техасі.

¹⁸ Див. зноску 11.

¹⁹ Текст виступу див. у Anne Fleming (ed.). *The Desert and the Market Place...* pp. 109–119.